

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІНАНСИСТІВ

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF FINANCIAL AND ANALYTICAL COMPETENCE OF FUTURE FINANCIERS

У статті проаналізовано погляди різних вчених на визначення сутності дефініції «інформаційно-аналітична компетентність». З'ясовано, що інформаційно-аналітична компетентність є універсальною здатністю фахівців будь-якої галузі та становить частину професійної компетентності, має інтеграційну та міждисциплінарну основу. Сутність інформаційно-аналітичної компетентності полягає у здатності особистості збирати, аналізувати, інтерпретувати і використовувати інформацію для прийняття обґрунтованих рішень та створення кінцевого інформаційного продукту. Проаналізовано підходи до визначення структури інформаційно-аналітичної компетентності різними вченими та встановлено, що всі виокремлені елементи становлять цілісну композицію інформаційно-аналітичної компетентності фахівця. Охарактеризовано мотиваційно-ціннісний, когнітивний, рефлексивний, творчий елементи структури інформаційно-аналітичної компетентності. Коротко розкрито зміст кожного із вказаних структурних елементів. Визначено специфічні дидактичні принципи, яких необхідно дотримуватись, в процесі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фінансистів.

Окреслено основні шляхи розв'язання суперечностей щодо визначення сутності та структури інформаційно-аналітичної компетентності фінансистів в освітньому дискурсі. Наукова новизна здобутих результатів дослідження полягає в обґрунтуванні сутнісних ознак інформаційно-аналітичної компетентності та її структурних компонентів у системі підготовки фінансистів. Проведений порівняльний аналіз різних підходів до розуміння сутності та структури інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фінансистів, може стати основою для розробки освітніх програм підготовки майбутніх фінансистів на компетентнісній основі.

Подальше спрямування наукового пошуку у вирішенні проблем удосконалення науково-методичної та змістовної підготовки майбутніх фінансистів, спонукає до визначення ефективних педагогічних умов розвитку інформаційно-аналітичної компетентності у фахівців фінансової сфери.

Ключові слова: інформаційно-аналітична компетентність, професійна компетентність, діяльність, інформація, фінансисти, освіта.

The article analyzes the views of various scholars on defining the essence of the definition of "information and analytical competence". It is found that information and analytical competence is a universal ability of specialists in any field and is part of professional competence. That is, information and analytical competence has an integrative and interdisciplinary basis. The essence of information and analytical competence is the ability of an individual to collect, analyze, interpret and use information to make informed decisions and create the final information product. The approaches to defining the structure of information-analytical competence by different scientists are analyzed and it is found that all the identified elements constitute an integral composition of the information-analytical competence of a specialist. The motivational-value, cognitive, reflexive, and creative elements of the structure of information-analytical competence are characterized. The specific didactic principles that should be followed in the process of forming the information and analytical competence of future financiers are determined.

The main ways to resolve contradictions in defining the essence and structure of the information and analytical competence of financiers in the educational discourse are outlined. The scientific novelty of the obtained results of the study lies in the substantiation of the essential features of information and analytical competence and its structural components in the system of training financiers. The comparative analysis of different approaches to understanding the essence and structure of the information and analytical competence of future financiers can become the basis for the development of educational programs for training future financiers on a competency basis. The further direction of scientific research in solving the problems of improving the scientific, methodological and substantive training of future financiers encourages the identification of effective pedagogical conditions for the development of information and analytical competence in financial professionals.

Key words: information and analytical competence, professional competence, activity, information, financiers, education.

УДК 37. 211.24
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/82.1.26>

Качаненко К.В.,
аспірант
Інституту педагогіки та психології
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»
(Полтава, Україна)

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна система освіти зазнає вагомих трансформацій у зв'язку з активних розвитком цифрових технологій та постійним розширенням інформаційного простору. В цьому контексті особливої актуальності набуває компетентнісний підхід у підготовці фахівців різних галузей. Пріоритетним завданням стає не тільки пошук та накопичення інформації, а вміння оперувати нею. Відповідно для майбутніх фінансистів здійснення інформаційно-аналітичної діяльності набуває особливої актуальності та

значущості. Тому визначення сутності та структури інформаційно-аналітичної компетентності дозволить окреслити напрями удосконалення професіоналізму та підвищення рівня обізнаності майбутніх фінансистів, що підвищить їх конкурентоздатність на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутнісні ознаки інформаційно-аналітичної компетентності розкрито в напрацюваннях Несен А. О. [5]. Структуру та сутність поняття «інформаційно-аналітична компетентність» окреслено в наукових

працях Бабкіна В. В. [1], Цвяк Л., Карасьової Л. [7]. Принципи та особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності фахівців фінансової сфери висвітлено в роботах Шевченка В. М. [8], [9]. Пріоритетні аспекти інформаційно-аналітичної діяльності розглядав у своїх роботах Варенко В. М. [2]. Особливості підготовки фінансистів у ракурсі компетентнісного підходу висвітлювали Скаковська С. С., Котик О. В. [6] та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Інформаційно-аналітична компетентність є важливим складником професіоналізму та необхідною умовою ефективної діяльності фахівців фінансової сфери, в інформаційному просторі, з урахуванням сучасного рівня цифровізації. Інформаційно-аналітична компетентність недостатньо вивчена, в контексті реалізації компетентнісного підходу, у процесі професійної підготовки майбутніх фінансистів. Окреслена дефініція немає єдиного, загального визначення в наукових джерелах, але водночас є дискретною та динамічною. Тому проведений теоретичний аналіз дозволить встановити змістовну значущість сутності та структури інформаційно-аналітичної компетентності в підготовці майбутніх фінансистів та визначити вектори подальшого наукового дослідження.

Мета статті – проаналізувати значущість сутності та структури інформаційно-аналітичної компетентності в підготовці майбутніх фінансистів.

Виклад основного матеріалу. У структурі підготовки сучасного фахівця будь-якої сфери важливе місце посідає інформаційно-аналітична діяльність як специфічний вид інтелектуальної роботи особистості, який полягає в реалізації певного алгоритму дій з пошуку, накопичення, збереження, обробки та аналізу інформації, а також її перетворення у відповідний інформаційний продукт (аналітичну довідку, звіт, прогноз) тощо [2, с. 14].

Як зазначає Варенко В. М. інформаційно-аналітична діяльність є процесом завдяки якому первинна, неопрацьована інформація перетворюється в нову, аналітичну, стає довершеним продуктом, що дозволяє зробити об'єктивні висновки та прийняти правильне рішення [2, с. 28].

У підготовці майбутніх фахівців фінансової сфери професійна компетентність розглядається як інтегральне утворення особистості, що поєднує в собі знання, вміння та навички, досвід, індивідуальні здібності діяти в складних ситуаціях та вирішувати різні професійні завдання в нестандартних ситуаціях, в умовах невизначеності, здатність досягати високого рівня результативності праці та усвідомлення цінності професії фінансиста [6, с. 350].

Разом з тим, на думку Лобач Н. В. інформаційно-аналітична компетентність є частиною

професійної компетентності фахівця та відображає готовність і здатність здобувачів освіти застосовувати вже сформовані компетентності у синергії з особистісними якостями під час роботи з різними видами інформації, а також проводити аналітико-синтетичну обробку для формування якісного нового інформаційного продукту, що дає можливість приймати відповідальні, професійні рішення [4, с. 74].

У свою чергу Несен А. О. окреслює сутність інформаційно-аналітичної компетентності як інтегративну якість індивіда, котра визначається рівнем оволодіння аналітико-синтетичними знаннями, уміннями та навичками, здатністю та ставленнями, що здобуті завдяки ефективному пошуку, систематизації та поясненню інформації задля прийняття відповідальних рішень та розв'язання складних завдань у процесі професійної діяльності [5, с. 47].

У своїх наукових працях Бабкін В. В. трактує інформаційно-аналітичну компетентність як інтегративну якість особистості, що відображає цілеспрямований та ефективний пошук, аналіз, обробку та систематизацію, застосування, пояснення різноаспектної інформації, інтелектуальне аналізування відомостей для здобуття нових знань та оперативного забезпечення процесу прийняття обґрунтованих та влучних рішень, що характерні для роботи та орієнтації в інформаційному суспільстві. Така компетентність є основою для фахової підготовки та результатом оволодіння методами багатоаспектної інформаційної діяльності в динамічному, цифровому середовищі [1, с. 131].

На думку Зінчук Н. А. сутність інформаційно-аналітичної компетентності полягає у декомпозиції складових: мотивація формування та подальший розвиток, рівень та кількість знань, умінь і навичок, початковий досвід професійної діяльності відповідного спрямування, акмеологічний аспект саморозвитку та самовдосконалення, рефлексивна діяльність власного професійного росту [3, с. 2].

Отож єдиного підходу до тлумачення сутності поняття «інформаційно-аналітична компетентність» немає, але всі вчені схильні до того, що це є універсальна компетентність, що становить основу професійної компетентності та визначається здатністю провадити інформаційно-аналітичну діяльність у напрямі здобуття, зберігання, обробки первинної інформації та створення кінцевого інформаційного продукту, на основі якого особистість приймає конструктивні рішення та здатна діяти в різних ситуаціях. Враховуючи окреслені аспекти особливої уваги заслуговує визначення структури інформаційно-аналітичної компетентності та їх значущості для майбутніх фінансистів.

Як зазначає Лобач Н. В. структура інформаційно-аналітичної компетентності визначається

єдністю ціннісно-мотиваційної, когнітивної, діяльнісно-технологічної, рефлексійно-оцінної складових [4, с. 74].

Ціннісно-мотиваційна складова спонукає здобувачів освіти до пошуку необхідної інформації в освітній та професійній діяльності, формує пізнавальний інтерес та призводить до саморозвитку і самовдосконалення. Когнітивна складова визначається знаннями методів пошуку та застосуванням технологій інформаційного пошуку, обробки, збереження, аналізу та синтезу необхідної фахової інформації й фактично залежить від особистісних якостей майбутнього фахівця. Діяльнісно-технологічна складова – це знання алгоритмів пошуку інформації, здатності проводити аналітичну обробку інформації, її синтез та створення кінцевого освітньо-інформаційного продукту. Оцінно-рефлексивна складова – це свідоме здобуття особистісного досвіду в інформаційно-аналітичній діяльності, оцінка одержаного результату, пошук прогалин чи помилок та вміння їх усувати [4, с. 74].

У публікаціях Цвяк Л. та Карасьової Л. описані такі структурні компоненти інформаційно-аналітичної компетентності як ціннісно-мотиваційний, когнітивно-операційний, діяльнісний та рефлексивний. При чому ціннісно-мотиваційний пояснюється як психологічна готовність здобувача освіти до професійної діяльності; мотиваційне й ціннісне ставлення до інформації та її змістовної складової. Когнітивно-операційний компонент розглядається як сукупність знань про інформаційні ресурси та індивідуальну здатність оперувати ними. Діяльнісний компонент – це вміння використовувати здобуту інформацію в своїй діяльності, оволодіння культурою роботи в інформаційному просторі. Рефлексивний компонент включає здатність особистості оцінювати результати своєї роботи в інформаційному полі, усвідомлення власного набутого досвіду в інформаційно-аналітичній діяльності [7, с. 353].

У свою чергу Бабкін В. В., в структурі інформаційно-аналітичної компетентності виділяє такі елементи:

- мотиваційний – осмислення здобувачами освіти сутності та практичної значущості інформаційно-аналітичної компетентності;
- знаннєвий (когнітивний) – це інформаційна та комп'ютерна грамотність суб'єкта освітньої діяльності, осмислення ролі інформації в сучасному світі;
- технологічний – застосування інструментальних технологій пошуку та здобуття інформації;
- рефлексивний – самоаналіз, переосмислення інформації та усвідомлення й перетворення власного досвіду;
- творчий – розкриття творчого потенціалу особистості на основі реалізації всіх вищезгаданих компонентів [1].

У підготовці фахівців фінансової сфери Шевченко В. М. виділяє такі компоненти інформаційно-аналітичної компетентності як когнітивний, функціональний та мотиваційно-ціннісний. При чому когнітивний компонент розглядається як здобуття фахових знань та їх накопичення. Набір когнітивних функцій особистості визначається вміннями міркувати, мислити, запам'ятовувати, обраховувати, планувати, ініціювати. Функціональний компонент – це синтез професійних та спеціальних знань на основі яких фахівець визначає алгоритм подальших дій в загальних потоках інформації, її аналітико-синтетичне опрацювання. Функціональний компонент включає інформаційно-комунікативні та обліково-аналітичні вміння й навички, їх синтез. Мотиваційно-ціннісний компонент – це мотивація, бажання та потреба працювати, базова якість особистості втілювати практичну діяльність в інформаційному просторі, удосконалювати фахові компетентності та формувати ціннісні життєві орієнтації [9, с. 299-300].

Формування інформаційно-аналітичної компетентності відбувається з дотриманням загальнодидактичних та специфічних принципів. До останніх належать: професійна спрямованість навчання – здобуття комплексних знань щодо інформаційно-аналітичних технологій та їх застосування в професійній діяльності; міжпредметної узгодженості – використання в процесі підготовки майбутніх фінансистів навчально-пізнавальних та компетентно-орієнтованих завдань та забезпечення міжпредметної координації; динамічності – постійна інтенсифікація навантажень, підвищення вимог до здобувачів освіти, застосування нових та більш складних завдань [8, с. 101].

Підготовка майбутнього фінансиста базується на розробці компетентісно-орієнтованих освітніх програм, де окреслені загально-професійні та профільно-професійні компетентності. До їх складу обов'язково входять вміння ставити конкретні цілі, здобувати інформацію, опрацьовувати її, знаходити конструктивні рішення тощо. Також розрізняють три складових професійної компетентності фінансиста: мотиваційна, операційно-технологічна та саморегуляційна [6, с. 353-354].

Відповідно формування професійної компетентності фінансиста неможливе без оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю зі всіма її структурними елементами. Сутнісна значимість інформаційно-аналітичної компетентності полягає у формуванні професіоналізму фахівців фінансової сфери, а структура відображає всі елементи, якими має володіти майбутній успішний фінансист.

Висновки. Сутність інформаційно-аналітичної компетентності фахівців фінансової сфери полягає у потребі та здатності вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, здобувати, зберігати

та обробляти інформацію, що спрямована на підвищення фахового рівня та дозволяє створювати вторинний інформаційний продукт (звітну документацію, аналітичні довідки) тощо.

Єдиного підходу до визначення структури інформаційно-аналітичної компетентності немає. Однак, більшість вчених виокремлюють мотиваційну, когнітивну, діяльнісно-технологічну та рефлексивну складові. Їх рівень сформованості залежить від особистісних якостей здобувача освіти та створених педагогічних умов у відповідному закладі освіти.

Здобуті результати представленого наукового пошуку можуть бути основою для подальшого удосконалення науково-методичних підходів до розробки освітніх програм підготовки фінансистів з урахуванням компетентнісного підходу, визначення ефективних педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності здобувачів освіти у фінансовій сфері.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабкін В. В. Структура інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів комп'ютерних наук. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2020. № 1. (19) С. 130-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2020_1_15
2. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2014. 417 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1013431/mod_resource/content/1
3. Зінчук Н. А. Інформаційно-аналітична компетентність менеджера: значення у професійній управлінській діяльності та передумови формування у ВНЗ. *Інформаційні технології і засоби навчання. АПН України, Ін-т інформ. технологій і засобів навчання*, Ун-т менеджменту освіти. Київ, 2008. Вип. 3(7) 10 с. URL: <https://www.proquest.com/openview/b042e74aa23f918661c912659259ab03/1?cbI=6515896&pq-origsite=gscholar>
4. Лобач Н. В. Інформаційно-аналітична компетентність майбутніх лікарів: критерії, показники та рівні сформованості. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. Вип. 44. С. 72-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2015_44_15
5. Несен А. О. Сутнісні ознаки інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх учителів математики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2024. Випуск 99. С. 45-49. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/46614>
6. Скаковська С. С., Котик О. В. Особливості формування професійної компетентності майбутніх фінансистів в університеті. *Вісник Національного університету водного господарства та інженерії природокористування*. 2020 Т. 4 №92 С. 348-357 URL: <https://doi.org/10.31713/ve4202031>
7. Цвяк Л., Карасьова Л. Структура інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки*. 2018. № 3. С. 549-557. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2018_3_47
8. Шевченко В. М. Принципи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування у процесі професійної підготовки. *Інноваційна педагогіка. Теорія і методика професійної освіти*. 2019. Вип. 9. Т. 3 С. 99-102 URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_3/24.pdf
9. Шевченко В. М. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування в процесі професійної підготовки. *Молодий вчений*. 2017. №8(47). С. 297-302 URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/8/67.pdf>